

УДК 378:[37.091.12.011.3-051:796]

С. А. Лазоренко

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивних дисциплін і фізичного виховання
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
ORCID: 0000-0001-6493-8514

S. Lazorenko

Makarenko Sumy State Pedagogical University

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КУЛЬТУРА : ЗАСАДИ ЇЇ РОЗВИТКУ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

INFORMATION AND DIGITAL CULTURE: PRINCIPLES OF ITS DEVELOPMENT IN FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

Статтю присвячено висвітленню методологічних підходів до розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС. Визначені методологічні підходи (цілісний, професійно особистісний, діяльнісний, середовищний) дозволяють охарактеризувати професійну підготовку майбутніх фахівців ФКіС як керований процес впливу на розвиток їх інформаційно-цифрової культури в межах ЗВО. Враховуючи складність системи методологічних підходів, можна стверджувати, що жоден з них не може бути реалізованим повною мірою у відриві від їх сукупності.

Ключові слова: професійна підготовка; майбутні фахівці фізичної культури і спорту; інформаційно-цифрова компетентність; методологічні підходи.

The article is devoted to the coverage of methodological approaches to the development of information and digital culture of future specialists of FCiS. Certain methodological approaches (holistic, professionally personal, activity, environmental) allow to characterize the professional training of future specialists of FCiS as a controlled process of influencing the development of their information and digital culture within the Free Economic Zone. Given the complexity of the system of methodological approaches, it can be argued that none of them can be fully implemented in isolation from their totality.

Key words: professional training; future specialists in physical culture and sports; information and digital competence; methodological approaches.

Постановка проблеми. Сучасна система освітнього процесу не може залишитися осторонь від глобального процесу інформатизації суспільства та освіти. Новітні тенденції соціуму вимагають розвитку системи освіти, зокрема підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту (ФКіС), на засадах

інформаційних технологій, створенні та функціонуванні належного високотехнологічного та високоякісного інформаційно-освітнього середовища. Його значення останнім часом зростає і якісно впливає на процес формування та розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС.

Мета статті – висвітлення методологічних підходів до розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток педагогіки як теорії та практики освіти потребує належної систематизації ідей і результатів наукових розвідок. Тому розглядаємо специфічні ідеї та теорії вдосконалення змісту та методів вищої професійної фізкультурної освіти, організації та управління вищою фізкультурною освітою (В. Агеєв, В. Бальсевич, А. Барабанов, О. Вацеба, М. Віленський, Н. Зволінська, Т. Круцевич, П. Лесгафт, В. Маслов, Л. Матвеев, В. Платонов, Є. Приступа, А. Тер-Ованесян, Б. Шиян та ін.); сучасні концепції фізичної культури та фізкультурної підготовки; модернізації професійної підготовки фахівців фізичної культури тощо.

На сучасному етапі в освітньому просторі для опису навичок і компетентності у сфері інформаційних технологій одночасно використовується низка понять, зокрема «цифрова компетентність», «інформаційно-цифрова компетентність», «інформаційно-комунікаційна компетентність», «медіа-компетентність», «цифрова грамотність», «цифрова культура». Серед них виділяємо поняття «інформаційно-цифрова культура» як здатність людини застосовувати інформаційно-цифрові технології в житті, навчанні та роботі, постійно й автономно розвивати її.

Виклад основного матеріалу. В основу нашого дослідження, що стосується розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС, покладено праксеологію як загальну методологію, що розглядає способи діяльності (у тому числі мисленнєвої) з погляду їх практичних властивостей, тобто їх ефективності. Сутність праксеологічної теорії полягає в організації практичної діяльності фахівця з позиції її максимальної результативності та доцільності. Для педагогів праксеологія виступає методологічною основою оволодіння навичками професійного функціонування в освітньому просторі (професійно-педагогічної компетентності), передумовою до формування умінь ефективного виконання освітньої діяльності.

У процесі розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС ми дотримуємося положень системного підходу. Системний підхід, як вказує М. Каган [3], відображає загальний зв'язок і взаємообумовленість явищ і процесів навколишньої дійсності. Це дозволяє розглядати професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти як відкриту педагогічну систему, яка передбачає сукупність взаємопов'язаних компонентів: системотвірних факторів, мети, принципів, умов і суб'єктів педагогічного процесу, змісту освіти, форм і методів педагогічного процесу, засобів навчання й виховання, критеріїв ефективності освітнього процесу тощо.

Відкритий характер освітніх систем є підставою для застосування синергетичного підходу до вирішення педагогічних проблем. На думку

В. Кременя [4], педагогічна синергетика дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, розглядаючи їх насамперед із позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток. Цей методологічний підхід склався порівняно недавно та з успіхом використовується в дослідженні освітніх процесів, зокрема розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС.

Аналіз основних дефініцій синергетики в педагогічному контексті (самоорганізація, відкритість, нелінійність і нерівновага, біфуркація, хаос, випадковість, атрактор, флуктуація) переконує в евристичних можливостях і доцільності використання цієї методологічної концепції в побудові моделей освітніх систем. При цьому, передусім, доцільно розглядати систему формування особистості як соціальне явище, що самоорганізується та саморозвивається. Зокрема, модель педагогічної системи розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС має бути не лише відкритою, а й спрямованою, насамперед, на створення умов для самостійної роботи студентів.

Другий рівень методології вищої професійної освіти галузі фізичного виховання – рівень загальнонаукових підходів. Цей рівень поглиблює уявлення про перетворення внутрішнього світу людини, що вимагає максимального врахування розмаїття факторів розвитку, навчання, виховання та стає можливим тільки на основі використання всього комплексу наук про людину. Загальнонауковими є системний, алгоритмічний, системно-оптимізаційний, структурно-функціональний, кібернетичний, імовірнісний, генетичний принципи, принципи історизму, каузальності, об'єктивності, науковості, методи моделювання, формалізації та ін. До цього рівня відносять знання про загальнонаукові методи емпіричного (спостереження, опис, вимірювання, експеримент) і теоретичного (абстрагування, ідеалізація, формалізація тощо) дослідження, а також спільні для них (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо). До загальнонаукового рівня стосовно педагогічних досліджень належать також психологічні теорії діяльності (асоціативно-рефлекторна, поетапного формування розумових дій, змістового узагальнення тощо). До цього рівня можуть бути також віднесені антропологічний підхід, загальні поняття інноваційного підходу та теорії оптимізації.

Цілісний підхід – найбільш загальний і широкий спосіб охоплення пізнаваних явищ. Як зазначено в роботах І. Зязюна [2] та ін., цілісний підхід у педагогічному дослідженні орієнтує на осмислення педагогічної реальності як єдиного системного цілого, забезпечуючи тим самим «багаторівневий перехід від абстрактно-формальних пластів знання до пластів конкретно-змістових». Розуміння цих особливостей допомагає повноцінно використовувати цілісний підхід як методологічну основу взаємопов'язаної діяльності педагогів ЗВО і студентів – майбутніх фахівців ФКіС; створення цілісної системи їхньої підготовки; обґрунтування завдань, змісту та структури навчального матеріалу, форм і методів навчання, проектування та проведення теоретичного та практичного навчання.

Оскільки в межах нашого дослідження професійну підготовку майбутнього

фахівця ФКіС ми розуміємо як формування його всебічно розвиненої особистості з розвиненою інформаційно-цифровою культурою, то доцільним є використання професійно особистісного підходу. Його теоретичне обґрунтування представлено у роботах А. Маркової [6] та ін. Перспективи його застосування пов'язані з цілісним аналізом феномену особистості професіонала, що передбачає поєднання в одному теоретико-методологічному полі всіх цілей формування та розвитку людини в системі освіти. Водночас реалізація такого підходу вимагає створення атмосфери співробітництва, співуправління та самоуправління, розвитку активності та самостійності кожного студента тощо. Усіх цих вимог в обов'язковому порядку належить дотримуватися у процесі розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС, що вимагає диференціювання змісту навчання, засобів, форм і методів організації навчально-виховної діяльності, врахування особистісних й індивідуальних особливостей студентів, рівня їхньої ціннісно-мотиваційної, інтелектуальної та смислової готовності до професійного навчання, самоосвіти, самовиховання та саморозвитку.

Основним положенням діяльнісного підходу є провідна роль діяльності у процесі формування особистості (Г. Атанов [1] та ін.). Зазначимо, що професійне становлення особистості відбувається за внутрішніми закономірностями і виступає як специфічна форма соціального і професійного розвитку майбутнього фахівця. Повноцінний розвиток особистості, зокрема в межах фізичного виховання, забезпечується, безперечно, лише активною, емоційно насиченою діяльністю, що сприяє задоволенню потреб людини. Діяльнісний підхід у розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС визначає організацію роботи викладачів і студентів у єдності концептуально-стратегічної, організаційно-проектувальної та процесуально-операційної складових освітнього процесу, сприяє обґрунтуванню педагогічних умов ефективної підготовки до певного виду діяльності, а також успішної реалізації цих умов.

Середовищний підхід у вихованні розглядається в роботах Ю. Мануйлова [5]. Автор під середовищним підходом розуміє теорію і технологію опосередкованого керування (через середовище) процесами формування і розвитку особистості. Середовищний підхід у фізичному вихованні – це спосіб побудови освітнього процесу, в якому акценти в діяльності викладача зміщуються з активного впливу на особистість того, хто навчається, в область побудови середовища освітньої установи як сукупності умов і можливостей, що містяться в просторово-предметному і соціокультурному оточенні, для саморозвитку і самовираження особистості засобами масового спорту.

Усі розглянуті методологічні підходи у комплексі передбачають специфічний аналіз психолого-педагогічних проблем, виявлення та співставлення їх значущості, пропонують свої шляхи та методи розв'язання цих проблем, визначають необхідну стратегію та дозволяють зробити орієнтовний прогноз успішності певних педагогічних дій.

Висновки. Визначені методологічні підходи (цілісний, професійно особистісний, діяльнісний, середовищний) дозволяють охарактеризувати

професійну підготовку майбутніх фахівців ФКіС як керований процес впливу на розвиток їх інформаційно-цифрової культури в межах ЗВО. Враховуючи складність системи методологічних підходів, можна стверджувати, що жоден з них не може бути реалізованим повною мірою у відриві від їх сукупності.

Список використаних джерел

1. Атанов Г. О. Теорія діяльнісного навчання. Київ : Кондор, 2007. 370 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 19 – 30.
3. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание. Ленинград : ЛГУ, 1991. 384 с.
4. Кремень В. Педагогічна синергетика : понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. №3. С.3-19.
5. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Москва, 1997.
6. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва : МГФ «Знание», 1996. 308 с.

REFERENCES

1. Atanov G.O. Theory of activity training. Kyiv: Condor, 2007. 370 p.
2. Zyazyun I.A. Pedagogical research in the context of a holistic approach. *Comparative professional pedagogy*. 2011. Issue. 1. P. 19 – 30.
3. Kagan M.S. System approach and humanitarian knowledge. Leningrad: LSU, 1991. 384 p.
4. Kremen V. Pedagogical synergetics: conceptual and categorical synthesis. *Theory and practice of social systems management*. 2013. №3. P.3-19.
5. Manuilov Yu. S. Environmental approach in education: dis. ... Dr. Ped. Science : 13.00.01. Moscow, 1997.
6. Markova A.K. Psychology of professionalism. Moscow: "Znania", 1996. 308 p.